

ZNANJA I STAVOVI UČITELJA O PRILAGODBI LIKOVNE KULTURE UMJETNIČKI DAROVITOJ DJECI

Dijana Ravlić
Cabuna, Hrvatska

Sažetak:

Umjetnički darovita djeca pripadaju skupini djece s posebnim potrebama. Prepoznavanje karakteristika umjetnički darovite djece od velike je važnosti budući da mogu pogrešno biti dijagnosticirana kao hiperaktivna djeca. Cilj je ovog rada ispitati znanje i stavove učitelja o prilagođavanju Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci. U uvodnom dijelu rada navedene su definicije opće darovitosti te su opisane karakteristike darovite djece. Nadalje, opisuje se likovna kreativnost te karakteristike umjetnički darovite djece, kao i prilagođavanje Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci. Empirijski dio rada odnosi se na istraživanje temeljeno na anonimnom upitniku u kojem su sudjelovala 93 učitelja razredne nastave. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da učitelji imaju pozitivan stav prema prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci te dosta visoko znanje o umjetnički darovitoj djeci. Ipak, ne postoji statistički značajna povezanost između tih dviju varijabli. Zaključeno je da većina učitelja smatra kako bi satnica Likovne kulture trebala biti veća od trenutne te bi se na taj način osigurala i kvalitetnija nastava.

Ključne riječi: znanje, stavovi, prilagodba, umjetnički darovita djeca, likovna kultura

Uvod

Definiranje darovitosti

John Stuart Mill jednom je rekao: „Istina je da su darovite osobe u manjini, ali kako bi se i nekolicina sačuvala, potrebno je osigurati dobru zemlju na kojoj će rasti.“ U tim se riječima nedvojbeno krije i naglašava važnost rasta i razvoja darovitog djeteta. Izraz „darovito dijete“ ne znači svim ljudima isto. No većina bi se složila da se pod tim pojmom misli na izuzetno razvijene potencijale i sposobnosti. Mnogi autori pokušavaju biti što precizniji pri njegovu definiranju. Definicije darovitosti mijenjale su se u skladu s poznavanjem njezinih karakteristika. Jedan od teorijskih pristupa darovitosti je i Renzullijeva troprstenasta teorija prema kojoj je to mjesto međusobnog preklapanja sposobnosti, motivacije i kreativnosti (Cvetković Lay, 2002).

Francoys Gagne darovitost je definirao kao istaknutost prirodnog potencijala na najmanje jednom području. Rekao je kako se talent razvija kroz sustavni trening i vježbu. Smatra kako netko može biti intelektualno darovit, ali ne mora nužno biti i akademski talentiran (Yahnke Walker, 2007).

Izvadci iz Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja (Narodne novine, 63/2008), Članak 2. navode sljedeću definiciju darovitosti: „Učenik natprosječnih sposobnosti u jednom (talentirani) ili više područja, uključujući intelektualno, akademsko, kreativno ili psihomotoričko područje.“ (Bouillet, 2010., str. 222). Prema Ellen Winner termin darovitost znači opću sposobnost koja se procjenjuje IQ testom ili školskim uspjehom koji korelira s kvocijentom inteligencije (Winner, 2005).

Svi se autori slažu oko jednoga, a to je da darovita djeca pokazuju mogućnost dostizanja izvanredno visokih razina postignuća u odnosu na svoje vršnjake ili okruženje. Osobito je važna ona definicija koju postavi neka škola i kao takvu je prihvati u svojoj „politici“ prema darovitoj djeci jer se na temelju toga određuje koja će djeca biti uključena u posebni program za koji se ta škola odluči provoditi.

Važnost proučavanja darovitosti

Darovitost zaslužuje punu pozornost unutar temeljnog znanstvenog istraživanja. Ellen Winner smatra kako bi se trebala obratiti jednaka pozornost na autističnu djecu, djecu s teškoćama u učenju i darovitu djecu (Winner, 2005).

Rad s darovitima u Hrvatskoj aktualiziran je 1991. godine, kada je donesen Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika, a Zavod za školstvo 1991. i 1992. donio svoje prve radne materijale radi poticanja sustavne skrbi za darovite u Hrvatskoj. Nakon toga se izrađuje koncepcija identifikacije darovitih učenika, konstituiraju se općinski fondovi za darovite, spomenutoj populaciji djece dijelile se stipendije, imenuje se povjerenstvo te radne skupine za rad s darovitima, odgojno-obrazovni djelatnici stručno se usavršavaju za rad s tom populacijom djece te se uspostavlja suradnja s institucijama i stručnjacima s područja darovitosti (Vrgoč, 2002).

Da se darovitosti pristupa vrlo površno i oskudno te da su darovita djeca uglavnom zanemarena govori u prilog istraživanje koje je navela Vlahović – Štetić 2005. godine, a koje je provedeno u 118 osnovnih i 53 srednje škole u Hrvatskoj. Ispitivao se udio osnovnih i srednjih škola koje planski i sustavno provode identifikaciju darovite djece. U osnovnim školama 17% planski i sustavno provodi identifikaciju, 29.9% donekle provodi, a 53.1% ne provodi planski i sustavno identifikaciju darovite djece. U srednjim školama rezultati su još više poražavajući gdje 9.4% provodi, 17% donekle provodi, a 73.6% ne provodi planski i sustavno identifikaciju darovite djece. Svakako treba napomenuti da su u tim školama bili zaposleni psiholozi, pa se nameće pitanje kakvo li je tek stanje u školama koje nemaju psihologe.

Cvetković Lay ističe kako prema nekim procjenama (Galbraith, 1992.) u Hrvatskoj i Sloveniji kasnimo oko 30 godina u organiziranju sustava skrbi za darovite (Vrgoč, 2002).

„Nezaobilazna sastavnica sustavne skrbi za darovite je i Hrvatski pedagoško-književni zbor kao stručno-znanstvena udruga pedagoga i drugih pedagoških djelatnika.“ (Vrgoč, 2002., str. 12) HPKZ okuplja najzainteresiranije stručnjake iz područja rada o darovitima koji iznose praktična znanja i iskustva u radu s takvom populacijom djece. Važno je dovoljno rano prepoznati znakove u ponašanju koji upućuju na darovitost kako bi se takvom djetetu moglo primjeren pristupiti te kako bi se mogle izbjeći najčešće pogreške pri procjenjivanju darovitosti.

KARAKTERISTIKE DAROVITE DJECE

Pri procjenjivanju darovitosti često su prisutni brojni mitovi. Neki smatraju da je darovitost urođena. S druge strane, postoje oni koji tvrde da ambiciozni roditelji stvaraju darovitu djecu intenzivno vježbajući s njima od rane dobi. Međutim, vrlo je važno istaknuti kako darovita djeca počinju pokazivati znakove netipične sposobnosti još u ranoj dobi. Tvrdnja kako su darovita djeca isključivo takva zbog utjecaja okoline, ne vrijedi. Sam trud i naporan rad nisu dovoljni. Prosječna djeca ni uz sav napor i uloženi trud ne mogu postići ono što darovita djeca mogu samostalno. Dakako, darovitima je potrebna potpora obitelji i okoline. Na koncu, bez dodatne stimulacije njihovi talenti mogu brzo nestati. Često je uvriježeno mišljenje kako su darovita djeca popularna i društveno prihvaćena. Stvarnost je ponešto drugačija. Darovita se djeca uglavnom susreću s ismijavanjem, a vršnjaci ih zadirkuju da su čudaci. Poneka su darovita djeca

nespretna, nesportski građena ili imaju neobična područja zanimanja koja odudaraju od zanimanja njihovih vršnjaka. Darovita djeca ne postaju nužno uspješne i istaknute odrasle osobe, kako se smatra. Mnoga darovita djeca „izgore“. Motivacija, obiteljsko okruženje, povoljne prilike i slučajnost imaju veću ulogu od razine sposobnosti (Winner, 2005).

Kako bi se pogreške pri identificiranju što više umanjile, nužno je istaknuti neke od karakteristika darovite djece. Cvetković Lay govori kako su rani znakovi rano ovladavanje jezikom, što podrazumijeva upotrebu cijelih rečenica u vrlo ranoj dobi, odnosno, dijete je sposobno sastaviti rečenicu bez tuđe pomoći. Nadalje, bogatiji rječnik, zanimanje za knjige, iznimno uočavanje stvarnosti oko sebe, rano shvaćanje uzroka i posljedica te istaknut smisao za humor samo su neki pokazatelji rane darovitosti. Jedna od karakteristika darovite djece jest i perfekcionizam. Ellen Winner navodi tri bitna čimbenika po kojima se darovita djeca prepoznaju: inzistiranje da „sviraju po svom“ gdje od odraslih traže minimum pomoći, žar za svladavanjem pri čemu su izrazito usredotočeni na ono što rade te prijevremena razvijenost gdje prve korake u svladavanju nekog područja poduzimaju ranije nego što je to uobičajeno. Valja napomenuti da se uza sve karakteristike darovita djeca mogu pogrešno dijagnosticirati kao hiperaktivna ili kao djeca s poremećajem pomanjkanja pažnje (tzv. ADD) (Winner, 2005). Promatranje i uočavanje karakterističnog ponašanja darovitog učenika jako je bitno, stoga u tome postupku može pomoći lista koju nudi Cvetković Lay. Lista je prikazana u Tablici 1.

Tablica 1. Karakteristično ponašanje darovitoga učenika

1.	Ispravno koristi bogat rječnik ili pita za novu riječ koju je čulo u priči i sada je upotrebljava
2.	Koristi metafore ili analogije
3.	Spontano stvara pjesme ili priče
4.	Stvara zanimljive oblike i metode s kockama različitih veličina ili drugim građevnim materijalom ili materijalom za crtanje
5.	Prilagođava svoj jezik mnogo mlađem djetetu
6.	Vješto sastavlja nove ili teške slagalice
7.	Kaže ili učini nešto što ukazuje na osjećaj za humor
8.	Izražava shvaćanje apstraktnih ili složenih pojmova kao što su smrt, vrijeme ili elektricitet
9.	Novom vještinom, novim pojmom ili pjesmom ovlada neuobičajenom brzinom ili svlada neku vještinu koju ste mu predložili prije kratkog vremena
10.	Sposobno je orijentirati se u okolini
11.	Koristi govor za razmjenu ideja i informacija s drugom djecom
12.	Postane potpuno zaokupljeno nekom vrstom znanja
13.	Pokazuje veliko zanimanje i vještinu u slaganju i grupiranju stvari
14.	Izdvaja i preporučuje stvari izuzetnom vještinom
15.	Uspijeva razlučiti lijevo i desno u odnosu prema vlastitom tijelu i u odnosu prema tijelu druge osobe ili razumije kako skretati ulijevo i udesno
16.	Misaono povezuje prošla i sadašnja iskustva
17.	Svojim ponašanjem pokazuje osjetljivost za potrebe i osjećaje druge djece i odraslih
18.	Sposobno je slijediti složeniju uputu koja se odnosi na više stvari u nizu ili brzo usvaja više novih pojmova
19.	Neuobičajeno pažljivo uočava promjene u neposrednoj okolini, male promjene u uređenju prostorije, na vašoj frizuri
20.	Koristi se verbalnim vještinama u razrješavanju sukoba ili utjecaju na drugu djecu

KARAKTERISTIKE UČITELJA DAROVITE DJECE

Kako se stvaraju novi pristupi poticanju darovitosti, tako se mijenja i uloga učitelja. Odgovornost za razvoj takve populacije učenika sve je veća. Učitelji trebaju pokazivati fleksibilnost, otvorenost, suosjećajnost i humor. Smanjena im je autoritativna pozicija, a učenicima je dopušteno više slobode.

Evo kako nekoliko različitih autora navode slične karakteristike učitelja darovite djece:

N. Davis (1954) navodi ljubaznost i razumijevanje, strpljivost, pravednost, smisao za humor, demokratski stav te fleksibilnost. J. J. Gallagher (1976) spominje kreativnost, originalnost, fizičku energiju, vještinu poučavanja drugih kao važnije karakteristike učitelja darovite djece. J. Whitmore (1980) opisao je učitelje nadarenih kao one učitelje koji su fleksibilni, koji potiču učenike na divergentno mišljenje te koji nalaze zadovoljstvo poučavajući darovitu djecu. M. Lindsey (1980) na osnovi empirijskih spoznaja karakterizira uspješne učitelje u radu s nadarenom djecom. Karakteristike su takvih učitelja senzibilnost prema drugima, natprosječni intelektualni interesi te odgovornost. C.C. Schmitz i J. Galbraith (1985) ističu smisao za humor, pozitivne stavove prema samoobrazovanju, visoke vještine komunikacije i grupnoga vođenja te savjetovanja (Koren, Ivezić-Pasini, 1989).

Osim spomenutih karakteristika učitelja darovite djece koje daju različiti autori, svakako se treba osvrnuti i na mišljenje učenika. Najčešće osobine koje su učenici navodili jesu smisao za humor i razumijevanje. Rjeđe su navodili fleksibilnost i inteligenciju, a najrjeđe grupno vođenje (Koren, Ivezić-Pasini, 1989).

Proučavajući slične stavove različitih autora, nedvojbeno se postavlja pitanje trebaju li učitelji darovite djece i sami biti daroviti. Logično je da su ispodprosječne sposobnosti za takav rad nepoželjne, odnosno da su iznadprosječne sposobnosti poželjne. Ako sam učitelj nije kreativan, treba biti motiviran za rad s darovitom djecom i otvoren prema novim iskustvima. Učitelji trebaju prepoznati, otkriti, poticati i motivirati darovitu djecu na rad.

„Kad govorimo o poticanju osobitosti ličnosti darovitih, važno je spomenuti nešto na čemu se u nas manje radi, a u provedenim se istraživanjima pokazalo jednim od osnovnih prediktora iskazivanja produktivne darovitosti. To je razvijanje pozitivne slike o sebi, stjecanje povjerenja u vlastite sposobnosti i mogućnosti te ohrabivanje da ih iskazuju.“ (Vrgoč, 2002., str. 50)

Sekulić – Majurec govori kako je razvijanje pozitivne slike o sebi važno jer je jedna od osobina darovitih ta da su često kritični prema sebi. Kako bi formirali dobru sliku o sebi, nužan je dobar odnos s vršnjacima, odnosno članovima skupine u kojoj borave. Darovitoj je djeci ponekad vrlo teško uklopiti se među vršnjake jer su po sposobnostima često daleko napredniji. Zato bi skupine za rad s takvom populacijom djece trebale biti heterogenog sastava po kronološkoj dobi, odnosno homogenog sastava po sposobnostima i interesima (Vrgoč, 2002).

LIKOVNA KULTURA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Likovna kreativnost

Pojam darovitost u uskoj je vezi s pojmom kreativnosti. To je sposobnost koju možemo lako prepoznati po originalnosti i neuobičajenosti, bilo u smislu pitanja, izjava ili rješenja nekih problema (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Kako postoji velik broj definicija darovitosti, tako postoji velik broj definicija kreativnosti. Ipak, jedna od općenitih definicija kreativnosti glasi kako je ona rezultat ljudskoga rada koji je istovremen i originalan te koristan i prilagodljiv (Brešan, 2008). Brešan navodi vrste kreativnosti

prema Teyloru, a to su „(1) Ekspresivna kreativnost - osnovna je kreativnost jasno izražena kao sposobnost variranja, karakteristična je za djecu u radu prvoga poteza, (2) Produktivna kreativnost - viša je razina kreativnosti oblikovana većom vještinom i tehnikom, (3) Inovativna kreativnost - visoka je razina koju kategorizira dosjetljivost u kombiniranju materijala, tehnika i metoda, kao i fleksibilnost. Moć zapažanja, uz dosjetljivost korištenja postojećeg znanja mogu dovesti do ovog oblika kreativnosti. (4) Inventivna kreativnost - vrhunska je razina kreativnosti koja dolazi do potpunog i sveukupnog razumijevanja u nekom području. (5) Emergentna kreativnost - vrhunska je, revolucionarna kreativnost koja je sposobna nadrastiti stare i oblikuje sasvim nove složenije principe.“ (Brešan, 2008).

Proces kreativnosti ne bi mogao proći bez divergentnog mišljenja, odnosno traženja originalnih rješenja problema. Divergentno je mišljenje prema Guilfordu: redefinicija, fluentnost, originalnost, osjetljivost za probleme, fleksibilnost te elaboracija (Grgurić, Jakubin, 1996).

Ozimec (1996) spominje pojam kreativne percepcije koja je za likovnost od velike važnosti. Naime, pod tim se pojmom kriju karakteristike poput lakoće opažanja detalja, otkrivanja novoga na poznatome, inventivnoga doživljavanja osjetilima, otkrivanja novih funkcija otprije poznatih stvari te lakoće u nalaženju analogija.

Od velike je važnosti poticati stvaralačko ozračje i kreativnost u razredu. Važno je također da učitelji budu u ulozi motivatora koji će pobuditi zainteresiranost, razvijati i poticati divergentno mišljenje. Osim učitelja, škole i roditelji trebaju poticati djetetovo likovno izražavanje, njegovu domišljatost te na taj način stvarati ugodno, poticajno ozračje. Važno je pred učenike stavljati likovne probleme i na taj način zaintrigirati njihovu maštu. Nikada ne treba učenicima ponuditi gotovo likovno rješenje jer ono sputava divergentno mišljenje i kreativnost, ne potiče motiviranost već pobuđuje dosadu jer dijete nema što otkrivati, nema se čime zanimati.

Grgurić, Jakubin (1996) navode kako odgoj kreativnosti proizlazi iz načina na koji se problemu pristupa iz namjere da se pronađu drugačija rješenja, a odbace ustaljeni i poznati putovi. Likovna se kreativnost i divergentno mišljenje sve djece, pa tako i darovite, mogu razvijati unutar redovnoga sata, a da nisu nužno potrebni dodatni sati. Grgurić, Jakubin daju nekoliko postupaka kako bi učitelj mogao poticati učenike na kreativnost pa tako kažu da bi učitelji trebali poticati učenike na samostalno stvaranje ideja. Komunikacija je iznimno bitna, stoga bi učitelji trebali u opuštenoj atmosferi, razgovarati o njihovim idejama i mislima. Svaki je učenik osoba za sebe, stoga su radovi učenika različiti radovi svojstveni samo njima. Učitelj bi, imajući to na umu, trebao prihvatiti i cijeniti ideje i učenikova rješenja. Učenici se mogu usmjeravati na drugačija rješenja, ali jedino alternativnim, poticajnim pitanjima. Nikako ne treba nametati učeniku svoje ideje i stavove, a njihove označavati kao pogrešne (Grgurić, Jakubin, 1996).

UMJETNIČKI DAROVITA DJECA

Za umjetnički darovitu djecu karakteristično je posjedovanje svih triju čimbenika darovitosti, a to su posjedovanje žara za svladavanjem, „sviranje“ po svom te prijevremeno razvijene sposobnosti.

Umjetnički darovitoj djeci crtanje je gotovo opsesija. Ono što je karakteristično za umjetnički darovito dijete jest da ono crta daleko realističnije i manje shematski od crteža koji su tipični za njegove godine (Winner, 2005). Ono neće precrtavati što vidi, već će na temelju vlastitih ideja crtati svoju interpretaciju viđenoga. Kao što je ranije spomenuto, izazov ih motivira za stvaranje. Manipuliraju okruženjem kako bi ga učinili izazovnijim i stimulativnijim. Neka umjetnički darovita djeca mogu biti očarana drugim vrstama vizualno-prostornih aktivnosti poput slagalica i kocaka. Slažući ih, sebi stvaraju veće izazove miješanjem dijelova različitih slagalica.

Osim na likovne sposobnosti umjetnička se darovitost može odnositi i na pojedina likovna područja poput kiparstva, slikanja ili crtanja (Herceg, Rončević, Karlavari, 2010).

Umjetnički darovita djeca često označavaju predmete po bojama. Kad počinju pisati slova, ona nikada nisu zapisana standardnim načinom, već su gotovo uvijek personalizirana, odnosno ukrašena na način na koji se djetetu sviđa. Takva djeca jednostavno mogu odbijati pisati slova na način na koji sva ostala djeca pišu.

Vizualno-prostorna prijevremena razvijenost jedna je od sposobnosti umjetnički darovitoga djeteta koja mu omogućuje prenošenje trodimenzionalnih predmeta na dvodimenzionalnu površinu. Ta djeca ne prikazuju uopćeni predmet, nego se njihovi crteži sastoje od mnogobrojnih detalja (Winner, 2005). Zbog te sposobnosti crteži umjetnički darovite djece izgledaju realističnije nego crteži njihovih prosječnih vršnjaka. Valja napomenuti kako je sam čin crtanja kod umjetnički darovite djece vrlo lagan i brz te da svoj crtež mogu započeti iz bilo kojega dijela predmeta koji se crta (Winner, 2005).

Umjetnički darovita djeca crtaju predmete u različitim položajima kako bi crtanje bilo što izazovnije. Na svojim crtežima radije upotrebljavaju „dinamičnu ravnotežu“ što znači da veći oblik na desnoj strani može biti u ravnoteži s manjim oblikom na lijevoj strani, koji postigne dodatnu težinu intenzivnom bojom (Winner, 2005). Drugim riječima, crtež nije simetričan, ali je ipak u ravnoteži. Sljedeća karakteristika crteža umjetnički darovite djece vizualne su pripovijetke koje umjetnički darovita djeca u svojim crtežima stvaraju zamišljanjem neke radnje ili likova. Na taj način vrlo uspješno mogu ispričati duge i zamršene priče koristeći se svojim crtežima kao ilustracijama.

Spomenuta populacija učenika mogla bi proći nezapaženo ako bi se njihovu nadarenost u umjetnosti ili glazbi tražilo postizanjem IQ rezultata. Razlozi su za takav zaključak što se testovi inteligencije uglavnom baziraju na verbalnim i matematičkim područjima, a takva neravnomjernost može sniziti broj bodova na IQ testovima darovite djece u području likovne kulture. Naime, umjetnički darovita djeca posjeduju sposobnosti koje nisu povezane s većinom onih koji se u testovima inteligencije procjenjuju. Dok IQ testovi mjere verbalne i numeričke sposobnosti te apstraktno rasuđivanje, crtačka se darovitost oslanja na vizualno-prostorne vještine (Winner, 2005).

Postoje slučajevi gdje daroviti crtači imaju problema u čitanju ili logičkom mišljenju i matematici, a s druge strane izuzetno dobro pamte i vide pa viđeno vješto prenose na papir. Daroviti su crtači uspješni u prepoznavanju geometrijskih likova. Ističu se u vizualnoj sposobnosti zamišljanja prema mjerama sposobnosti prepoznavanja nepotpunih slika (Winner, 2005). Oni također bolje nego ostala djeca mogu prepoznati oblike u različitim uzorcima u prostoru koji ih okružuje, npr. vide lice na mramornim pločicama. Ta sposobnost darovite djece u području likovne umjetnosti nije povezana s verbalnim IQ-om.

PRILAGODBA LIKOVNE KULTURE UMJETNIČKI DAROVITOJ DJECI U RAZREDNOJ NASTAVI

Godine 1997., u vrijeme dok je na čelu Ministarstva prosvjete bila Ljilja Vokić, s ciljem navodnog rasterećenja učenika drastično je smanjena satnica Likovne, Glazbene i Tehničke kulture, a istodobno povećana satnica Hrvatskoga jezika u osnovnim školama.

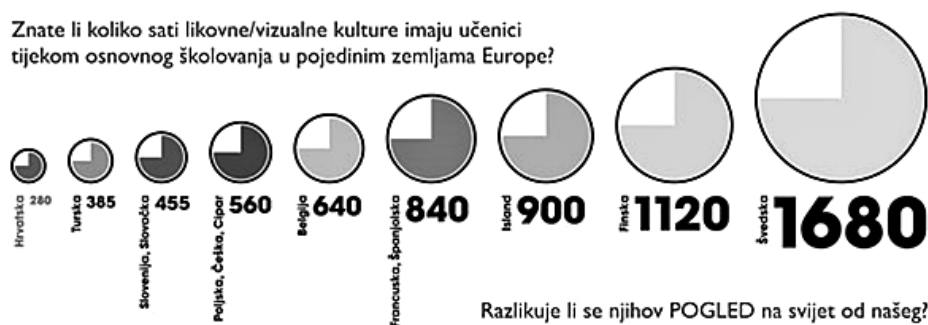
Jedan sat Likovne kulture tjedno u hrvatskim školama znači da nastava likovnoga odgoja i likovne kulture ne zauzima važno mjesto. Točnije, u usporedbi s drugim zemljama usmjerenost na vizualnu kulturu u hrvatskim školama vidno zaostaje. Rezultat je to neodgovarajućega odnosa prosvjetnih vlasti, ali i društva prema likovnoj izobrazbi. Ne pridaje se velika važnost vizualne kulture u odgoju i obrazovanju (Lapaine, Marjanac, 1998).

Likovni odgoj potiče stvaralačke radne sposobnosti učenika jer nije opterećen nepotrebnim činjenicama. Učenik prema svojem iskustvu, interesu i mogućnostima rješava zadatak samostalno. U osnovnoj školi svojim sadržajima, oblicima rada i metodama, likovna kultura obuhvaća cjelokupno područje vizualne kulture (Roca, 1981).

Uzmu li se u obzir stavovi učitelja prema Likovnoj kulturi i umjetnički darovitoj djeci, treba napomenuti kako se učitelji s pozitivnim stavom prema Likovnoj kulturi i umjetnički darovitoj djeci trude osigurati pozitivno okruženje koje bi za takvu djecu bilo plodonosno, odnosno koje bi razvilo njihove potencijale. Sukladno tome, negativni stavovi učitelja nepovoljno utječu na razredno okruženje (Borić, Perković Krijan, 2014.) U istraživanju koje su Borić i Perković Krijan 2014. godine provele na 209 učitelja razredne nastave u Brodsko-posavskoj županiji, utvrđeno je kako učitelji razredne nastave imaju pozitivan stav prema potrebama općenito darovitih učenika, ali da izražavaju izrazito negodovanje prema akceleraciji i preskakanju razreda te grupiranju učenika po mogućnostima. Takav stav može reflektirati predrasudu društva prema darovitim zbog nedostatka znanja o darovitim učenicima i njihovom obrazovanju (Borić, Perković Krijan, 2014).

Lapaine (1998) navodi kako je nastava likovne izobrazbe (vizualno-likovni odgoj i obrazovanje) od velike važnosti za fizički, emotivan, intelektualan i kreativan razvoj djeteta te nosi važnu ulogu u njegovu cjelovitu odgoju i obrazovanju.

Kao što je ranije navedeno, Hrvatska ima samo jedan sat Likovne kulture tjedno u svojim školama, dok se satnica u većini zemalja EU kreće između 2 do 4 sata tjedno. Petra Tomljanović (2012) na Slici 1. vizualno uspoređuje broj sati Likovne kulture tijekom osnovnog školovanja u pojedinim zemljama Europe. U usporedbi sa Švedskom koja ima 1680 sati Hrvatska ima tek 280 sati Likovne kulture tijekom osnovnog školovanja.

Slika 1 Usporedba broja sati likovne kulture tijekom osnovnoga školovanja u pojedinim europskim zemljama

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja

Osnovna je svrha ovoga istraživanja ispitati znanje i stavove učitelja o prilagođavanju Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi, prilagođavaju li oni sami Likovnu kulturu umjetnički darovitoj djeci, u kojoj mjeri i kako. Stavovi učitelja o umjetnički darovitoj djeci i Likovnoj kulturi od iznimne su važnosti jer su učitelji osobe koje nose važnu ulogu u prepoznavanju umjetnički darovite djece u razredu te u njihovom daljnjem razvoju.

Istraživačko pitanje

Prilagođavaju li učitelji razredne nastave Likovnu kulturu umjetnički darovitoj djeci te koja su njihova znanja i stavovi prema likovnoj kulturi i umjetnički darovitoj djeci?

Uzorak

Istraživanje je provedeno među učiteljicama i učiteljima u osnovnim školama i to na području Virovitičko-podravske županije (Cabuna, Suhopolje, Slatina, Virovitica), Osijeka, Vukovara, Zagreba te na društvenim mrežama udruga učitelja. Broj učitelja koji je mrežno popunio upitnik iznosi 39, dok je 54 učitelja popunilo papirnu verziju upitnika. Ukupan broj popunjenih upitnika iznosi 93.

Od ukupnoga broja učitelja 5 ih je bilo muškoga spola, a 88 ženskoga spola. Najveći broj učitelja (36.5%) bio je u dobi između 46 i 55 godina, a najmanji broj učitelja (7.5%) bio je u dobi do 25 godina. Isti postotak učitelja imao je više 56 godina. Visoku stručnu spremu imalo je 63.4% učitelja, dok je njih 36.5% imalo višu stručnu spremu. Najveći broj učitelja (23.7%) imao je do 5 godina radnoga staža, dok je samo 6.4% imalo preko 35 godina radnoga staža. Tijekom svoga radnoga vijeka, 55.9% učitelja u svom je razredu imalo dijete darovito u nekom području, 32.2% učitelja se izjasnilo se kako dosad nije imalo u svom razredu nijedno dijete darovito u nekom području, dok 11.8% učitelja trenutno ima darovito dijete u nekom području u svome razredu. Ukupno je 67.7% učitelja imalo iskustva s darovitom djecom u bilo kojem području u svome razredu. Osim izravnoga iskustva s darovitom djecom, učitelji su o darovitoj djeci imali prilike slušati na stručnim skupovima, tijekom fakultetskoga obrazovanja, upoznati se iz medija te iz stručne literature o darovitoj djeci.

Instrumenti istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik znanja i stavova učitelja razredne nastave o likovnoj kulturi i umjetnički darovitoj djeci. Nakon pilot studije konačna verzija upitnika sastojala se od četiri dijela. Prvi dio ispitao je osnovne sociodemografske podatke o ispitanicima (spol, dob, obrazovanje, godine radnoga staža, jesu li u svom razredu imali darovito dijete u bilo kojem području te gdje su do sada imali prilike slušati o darovitoj djeci). Drugi dio sastojao se od 22 tvrdnje kojima su se ispitivala znanja učitelja razredne nastave o darovitoj djeci. Sva pitanja znanja bila su zatvorenoga tipa te se učiteljima pružala mogućnost da odgovore slažu li se ili se ne slažu s navedenom tvrdnjom. Točnim odgovorima bila dodijeljena je vrijednost 1, a netočnim 0. Treći dio sastojao se od 23 tvrdnje koje su ispitivale stavove učitelja o prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci. Ispitanici su stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom iskazali putem petostupanske skale (1 = potpuno se ne slažem, 2 = ne slažem se, 3 = niti se slažem, niti se ne slažem, 4 = slažem se, 5 = potpuno se slažem). Kako su neke tvrdnje označavale pozitivne, a neke negativne stavove prema prilagodbi Likovne kulture umjetnički nadarenoj djeci, negativne tvrdnje bile su rekodirane tako da je u konačnici veći završni rezultat na skali stavova značio pozitivnije stavove prema prilagodbi Likovne kulture umjetnički nadarenoj djeci. Četvrti dio upitnika sastojao se od otvorenih pitanja na koja su učitelji mogli dati odgovor što misle (ako tako misle) zašto je likovna kultura zanemarena u odgojno-obrazovnom sustavu te kojim se sve metodama koriste kako bi nastavu Likovne kulture prilagodili umjetnički darovitom učeniku, ako takvo dijete imaju u razredu.

REZULTATI

Znanja učitelja o umjetničkoj darovitosti

U Tablici 2. prikazane su prosječne vrijednosti (M) odgovora učitelja na pitanja kojima su se mjerila znanja o umjetničkoj darovitosti djece.

Budući da je svakom točnom odgovoru dodijeljena vrijednost 1, a netočnom nula, što je prosječna vrijednost bliža 1, to su učitelji u prosjeku točnije odgovorili na određeno pitanje. Što je prosječna vrijednost bliža 0, to su učitelji imali manje znanja o određenoj čestici znanja. Kako je vidljivo iz Tablice 2., učitelji su u prosjeku najbolje znali da je tvrdnja *Djeca ambicioznih roditelja postaju umjetnički darovita djeca* netočna (M= 0.97). Također su i za tvrdnju *Umjetnički darovita djeca su „dobra“ djeca koja ne postavljaju puno pitanja već rade što im se kaže* znali da je netočna (M=0.95). Učitelji su također u prosjeku dobro znali da umjetnički darovita djeca ne postaju slavna kada odrastu (M= 0.91) te da je darovitost spoj kreativnosti, sposobnosti i motivacije (M= 0.90). Nasuprot tome, ispitanici su najmanje znanja imali o česticama: *Umjetnički darovito dijete besprijekorno slika* (M= 0.19); *Istančan smisao za humor pokazatelj je rane darovitosti* (M= 0.33), *Umjetnički se darovita djeca uglavnom rode u obiteljima s obogaćenom okolinom* (M= 0.35). Posebno je zanimljiva činjenica da učitelji u prosjeku nisu imali posebno visoko znanje o tome pripadaju li umjetnički darovita djeca skupini djece s posebnim potrebama (M= 0.52).

Tablica 2. Znanja učitelja o umjetničkoj darovitosti

Pitanja znanja	N	M	SD
Izrazito inteligentna djeca su i darovita djeca.	93	0.77	0.420
Darovitost je spoj kreativnosti, sposobnosti i motivacije.	93	0.90	0.297
Umjetnički darovitu djecu karakterizira visoki IQ.	93	0.74	0.440
Umjetnički darovita djeca pripadaju skupini djece s posebnim potrebama.	93	0.52	0.502
Umjetnička darovitost je nasljedna, odnosno genetski uzrokovano stanje.	93	0.71	0.456
Umjetnički darovito dijete poslušno izvršava zadatke.	93	0.86	0.349
Umjetnički darovito dijete besprijekorno slika.	93	0.19	0.397
Umjetnički darovito dijete identificira se u prvom razredu osnovne škole.	93	0.58	0.496
Umjetnički darovita djeca vole društvo vršnjaka i s njima najradije provode vrijeme.	93	0.74	0.440
Samo psiholog može identificirati umjetnički darovitu djecu.	93	0.88	0.325
Istančan smisao za humor pokazatelj je rane darovitosti.	93	0.33	0.474
Umjetnički darovita djeca od odraslih traže mentorstvo i pomoć pri svladavanju problema.	93	0.52	0.502
Istaknutost prirodnoga potencijala na najmanje jednom području definira darovitost.	93	0.84	0.370
Darovito dijete i bistro dijete su sinonimi.	93	0.84	0.370
Umjetnički darovito dijete je vrlo kritično.	93	0.57	0.498
Darovito dijete voli izlaganja u dijelovima.	93	0.60	0.492
Umjetnički darovita djeca su „dobra“ djeca koja ne postavljaju puno pitanja već rade što im se kaže.	93	0.95	0.227
Djeca ambicioznih roditelja postaju umjetnički darovita djeca.	93	0.97	0.178
Umjetnički darovita djeca postaju slavni i kreativni pojedinci kada odrastu.	93	0.91	0.282
Umjetnički darovita djeca se ponekad mogu činiti kao hiperaktivna djeca.	93	0.84	0.370
Umjetnički se darovita djeca uglavnom rode u obiteljima s obogaćenom okolinom.	93	0.35	0.481
Djeca koja su likovno nadarena detaljno opisuju parametre boja.	93	0.53	0.502

Bilješka: N = broj ispitanika; M = prosječna vrijednost; SD = standardna devijacija

Iako je na većini čestica znanja velik broj učitelja pokazao zavidno znanje o umjetnički darovitoj djeci, na nekim česticama svega je mali broj učitelja dao točne odgovore. Primjerice, svega 19.4 % učitelja znalo je da umjetnički darovito dijete besprijekorno slika. Svega 33.3% učitelja znalo je da umjetnički darovita djeca imaju istančan smisao za humor, a 35.5% učitelja znalo je da se umjetnički darovita djeca uglavnom rode u obiteljima s obogaćenom okolinom, što je u skladu s prosječnim vrijednostima na tim pitanjima ($M= 0.19$, $M= 0.33$, $M= 0.35$). Samo je 43% učitelja znalo da je umjetnički darovito dijete vrlo kritično. Da djeca koja su likovno nadarena detaljno opisuju parametre boja, znalo je tek 52.7% učitelja. To je u skladu s prosječnim vrijednostima koje su pokazale da su učitelji najslabije odgovorili na ta pitanja ($M= 0.57$, $M= 0.53$).

Stavovi učitelja o prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi

Tablica 3. prikazuje prosječne vrijednosti (M) odgovora učitelja na pitanja kojima su se mjerili stavovi o prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi. Budući da su za svaku česticu stavova učitelji mogli odgovoriti na skali od 1 do 5, što je prosječna vrijednost bliža 5, to su učitelji u prosjeku imali pozitivniji stav o umjetnički darovitoj djeci i prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi. Što je prosječna vrijednost bliža 1, to su učitelji negativniji stav o spomenutome.

Iz tablice se može zaključiti kako učitelji općenito imaju pozitivne stavove prema umjetnički darovitoj djeci, kao i prema prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi. U prilog tome govori činjenica kako ne postoji prosječna vrijednost manja od 3. Učitelji su tako smatrali da bi umjetnički darovito dijete u njihovom razredu za njih bilo izazov, a ne smetnja ($M= 4.34$), da učitelj ima važnu ulogu u identificiranju umjetnički darovite djece ($M= 4.29$), da se umjetnički darovitu djecu ne bi trebalo izdvojiti u zaseban razred ($M= 4.30$) te da je uključivanje takve djece u redovnu nastavu korisno za ostalu djecu jer uz njih mogu brže i bolje razvijati svoju kreativnost ($M= 4.22$). Ovakav trend je pozitivan jer su učitelji upravo one osobe koje imaju važnu ulogu u identificiranju umjetnički darovite djece. Njihov je stav prema takvoj djeci bitan jer o njima ovisi u kojoj će mjeri i kako ta djeca svoju nadarenost njegovati i razvijati.

Tablica 3. Stavovi učitelja o prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi - pregled po svakoj čestici stavova

Pitanje stavova	N	M	SD
Umjetnički darovita djeca otežavaju mi nastavni proces jer im posvećujem previše vremena, posebno na satima Likovne i Glazbene kulture.	93	3.74	1.020
Posebni programi za umjetnički darovitu djecu nepotrebni su jer su sva djeca nadarena za likovni.	93	4.11	1.118
Učitelj ima važnu ulogu u identificiranju umjetnički darovite djece.	93	4.29	0.829
Umjetnički darovito dijete za mene bi bio izazov, a ne smetnja.	93	4.34	0.903
Posebni programi za umjetnički darovitu djecu nepotrebni su jer mogu dovesti jedino do bahatosti i elitizmu.	93	4.13	1.055
Moguća je integracija umjetnički darovite djece s ostalom djecom u redovnom razredu.	93	4.14	1.028
Lakše mi je bez umjetnički darovite djece u razredu jer onda ne moram utrošiti dodatno vrijeme i napor u pripremi sati Likovne kulture.	93	3.88	1.214
Grupiranje umjetnički darovite djece štetno je njima samima jer doprinosi elitizmu i bahatosti.	93	3.47	1.176

Pitanje stavova	N	M	SD
Umjetnički darovitu djecu trebalo bi izdvojiti u zaseban razred kako ne bi ometala ostalu djecu.	93	4.30	1.019
Nastojim obogatiti sadržaje Likovne kulture učenicima koji se ističu od ostalih.	93	3.80	1.027
Smatram kako Likovna kultura nema veliku važnost u odnosu na ostale predmete.	93	3.94	1.082
Ne postoje umjetnički darovita djeca jer su sva djeca nadarena za likovni.	93	4.13	1.013
Umjetnički darovitoj djeci trebalo bi se pristupiti s jednakom pozornošću kao i djeci s ostalim posebnim potrebama.	93	3.74	1.250
Uključivanje umjetnički darovitog djeteta u redovnu nastavu korisno je za ostalu djecu u razredu jer uz umjetnički darovito dijete redovna djeca mogu brže i bolje razvijati svoju kreativnost.	93	4.22	0.86
Umjetnički darovito dijete često je „zločesto“ što negativno utječe na ostalu djecu u razredu.	93	4.03	0.890
Umjetnički darovito dijete u redovnom razrednom okruženju ne može ostvariti svoj puni potencijal jer okolina nije dovoljno poticajna za njega.	93	3.35	0.963
Smatram da postoje drugi predmeti koji su važniji od predmeta Likovne kulture.	93	3.49	1.157
Ponekad održim drugi nastavni predmet umjesto predmeta Likovne kulture.	93	4.45	0.973
Smatram kako sam sposobna identificirati umjetnički darovito dijete u razredu.	93	3.60	0.968
Smatram kako je predmet Likovna kultura od velike važnosti jer učenicima pruža stjecanje trajnih i uporabljivih znanja, razvija sposobnosti i vještine u likovnom izražavanju, odnosno vizualnoj komunikaciji.	93	4.11	0.994
Smatram kako je bitnije s učenicima vježbati pisati i čitati nego crtati.	93	3.65	1.213
Umjetnički darovita djeca zanemarena su u odgojno-obrazovnom sustavu.	93	3.39	1.064
Satnica Likovne kulture trebala bi biti veća od jedan sat tjedno.	93	3.68	1.336

Kako bi prosječne vrijednosti vezane uz odgovore učitelja na pojedinim česticama stavova bile još jasnije, važno je prikazati postotak učitelja koji su se slagali, odnosno nisu se slagali s pojedinim česticama stavova. Velik broj učitelja (72.1%) imao je pozitivan stav prema umjetnički darovitoj djeci i prilagodbi likovne kulture takvoj djeci. Primjerice, da učitelj ima važnu ulogu u identificiranju umjetnički darovite djece smatralo je 88.1% učitelja, dok je 86% učitelja smatralo kako bi umjetnički darovito dijete za njega bilo izazov, a ne smetnja. Da je uključivanje darovitoga djeteta u redovnu nastavu korisno za ostalu djecu u razredu jer uz umjetnički darovito dijete redovna djeca mogu brže i bolje razvijati svoju kreativnost smatralo je 82.8% učitelja, dok je 84.9% učitelja smatralo da je Likovna kultura važan nastavni predmet jer učenicima pruža stjecanje trajnih i uporabljivih znanja, razvija sposobnosti i vještine u likovnom izražavanju, odnosno vizualnoj komunikaciji. Takvi rezultati u skladu su s visokim prosječnim vrijednostima koju su učitelji postigli na navedenim česticama stavova (M= 4.29, M= 4.34, M= 4.22, M= 4.11). Zanimljivo je da čak 72.1% učitelja nije smatralo da predmet Likovna kultura nema veliku važnost u odnosu na ostale predmete u školi.¹

Na nekim česticama stavova popriličan broj učitelja imao je negativan stav prema umjetnički darovitoj djeci ili prilagodbi Likovne kulture njihovim potrebama. Primjerice, 22.6 % učitelja smatralo je da umjetnički darovito dijete u redovnom razrednom okruženju ne može ostvariti svoj puni potencijal jer okolina nije dovoljno poticajna za njega. Slično, 23.7 % učitelja smatralo da postoje drugi predmeti koji su važniji od predmeta Likovne kulture, dok je 17.2 %

¹ Ovaj rezultat odnosi se na zbroj onih učitelja koji su pri odgovaranju na ovu česticu zaokružili „uopće se ne slažem“ i onih učitelja koji su zaokružili „ne slažem se“. Svi daljnji komentari u tekstu također se odnose ili na zbroj odgovora „potpuno se slažem“ i „slažem se“ ili na zbroj „potpuno se ne slažem“ i „ne slažem se“.

učitelja smatralo da je s učenicima važnije vježbati čitati i pisati nego crtati. Ovi su rezultati u skladu s relativno niskim prosječnim vrijednostima postignutim na ovom česticama vidljivim u Tablici 6 (M= 3.35, M= 3.49, M= 3.65).

VEZA IZMEĐU ZNANJA UČITELJA O UMJETNIČKI DAROVITOJ DJECI I STAVOVA O PRILAGODBI LIKOVNE KULTURE UMJETNIČKI DAROVITOJ DJECI U RAZREDNOJ NASTAVI

Kako bismo utvrdili postoji li veza između stavova učitelja o umjetnički darovitoj djeci i prilagodbi Likovne kulture takvoj djeci u razrednoj nastavi te njihovih znanja o umjetnički darovitoj djeci, izračunata je Pearsonova korelacija. Rezultati su pokazali kako veza između stavova o prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi i znanja o umjetnički darovitoj djeci nije bila statistički značajna ($r = -0.087$; $p = 0.41$).

OSTALI REZULTATI

Posljednji dio upitnika sastojao se od otvorenih pitanja. Učitelji su mogli dati odgovor zašto misle da je Likovna kultura zanemarena, odnosno da su umjetnički darovita djeca (ako tako misle) zanemarena u odgojno-obrazovnom sustavu te kojim se sve metodama oni koriste kako bi nastavu Likovne kulture prilagodili umjetnički darovitom učeniku u razredu (ako takvog učenika imaju).

Od 93 ukupno ispitana učitelja 35 ih² navodi zašto smatraju da je Likovna kultura zanemarena u odgojno-obrazovnome sustavu. Kao neke od razloga najčešće navode nedovoljnu motiviranost učitelja, malenu satnicu te predrasudu o Likovnoj kulturi kao nevažnom predmetu. „Zbog uvođenja novih predmeta, vjeronauka i nerazmišljanja o utjecaju Likovne kulture na razvoj djeteta.“, „Od trenutka kad je smanjena satnica, sasvim je jasno.“, „Jer je nekima važnije pisati i računati.“, „Zbog predrasuda o Likovnom kao nevažnom predmetu.“ Postoje i pozitivna iskustva i mišljenja gdje su neki učitelji istaknuli: „Jedna sam od učiteljica koja likovnu kulturu doživljavam i poučavam kao i obrazovnu skupinu predmeta, te je tako i vrednujem, većina učiteljica ne bi se složila s tim, problem je i u satnici, 1 sat nije dovoljan za kvalitetno izvođenje nastave LK.“, „U školi kojoj radim likovna kultura nije zapostavljena jer se kolege rado odazivaju na likovne natječaje, izložbe povodom svečanosti u školi. Tamo žele pokazati što rade s učenicima i time istaknuti i svoju kreativnost.“

Na pitanje zašto misle (ako tako misle) da su umjetnički darovita djeca zapostavljena u odgojno-obrazovnome društvu, jednak broj (35) učitelja odgovorilo je i na to pitanje. Kao najčešće razloge navode sljedeće: „Imaju malo prilike i poticaja za razvoj svoje darovitosti“, „Nedostatak financijskih sredstava“.

Komentar jedne učiteljice „Ne postoje metode otkrivanja likovno darovite djece i zbog nastavnog plana i programa“ kazuje koliko su nužne edukacije učitelja. Naime, Koren (1988) navodi metode otkrivanja općenito darovite djece, naglasivši šest područja nadarenosti, a to su: nadarenost u općim intelektualnim sposobnostima, stvaralačkim (kreativnim) sposobnostima, specifičnim (školskim) sposobnostima, socijalnim i rukovodnim sposobnostima, umjetničkim sposobnostima te u psihomotornim sposobnostima. Također za svaku kategoriju navodi osobine nadarenih učenika. Winner (2010) također navodi karakteristike umjetnički darovitoga djeteta što je već ranije spomenuto. Tanay spominje vrjednovanje dječjih likovnih rada s ciljem praćenja napretka djece. Kako bi se dječji likovni rad vrjednovao, učitelj prije svega mora biti

² 11 učitelja koji su popunili mrežni upitnik te 24 učitelja koji su popunili upitnik u pisanoj verziji

objektivan te mora znati razlikovati cjelinu i pojedinosti dječjeg likovnog rada. Praćenje i vrjednovanje učenika povlači sa sobom odnos učitelja i učenika. Nužno je mijenjati odnos učitelja i učenika žele li se ostvariti osnovni ciljevi propisani Nastavnim planom i programom. Učitelj treba poticati stvaralačku invenciju, originalnost, fleksibilnost te poticati na redefiniciju unutar samih ideja. U praćenju napredovanja učenika prati se razvoj opažanja (percepcije), primanja (receptije) te izražavanja (ekspresije). Tanay navodi neke primjere praćenja i vrjednovanja dječjeg likovnog izraza, a to su: „1. Uočava promjene oblika - kontrast karaktera i veličine oblika, 2. Razlikuje jednostavnu od složene forme, 3. Razlikuje otvoreni od zatvorenog prostora, 4. Uočava promjene kontrasta na plohi, 5. Pokazuje smisao za izražavanje volumenima, ploham, linijama, 6. Pokazuje sklonost za diferenciranje boja, primarnih i sekundarnih, 7. Zapaža osnovne kontraste boje prema boji, 8. Slobodno kombinira linije prema tijeku, 9. Pokazuje sklonost prema detaljima, 10. Ima osjećaj za cjelinu, 11. Pokazuje interes za oblikovanje: volumena, bojom, plohom, crtom i površinom, 12. Pokazuje sklonost prema crtačim i slikarskim sredstvima likovne tehnike te prema sredstvima prostorne plastike (Tanay, 1990).

Jedna učiteljica smatra kako umjetnički darovita djeca nisu zapostavljena. „Mislim da nisu zapostavljena jer se svojim radom uvijek mogu isticati, budu pohvaljeni, čak i motivirani zbog komentara moga i djece u razredu.“ Sama pohvala nije dovoljna, a ako je česta, kod umjetnički darovitoga djeteta može razviti ekstrinzičnu umjesto intrinzične motivacije. Drugim riječima, darovito će dijete početi stvarati samo zbog pohvale. Kada bi ono bilo okruženo sebi sličnima, motivacija bi bila zasigurno drugačija, umjesto toga pohvala stiže od prosjeka.

Na pitanje kojim se metodama dobro koristiti prilikom prilagođavanja Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci u razrednoj nastavi te kojim se metodama učitelji sami koriste, 34 učitelja³ uglavnom se izjasnilo kako su demonstracija, razgovor, analitičko promatranje, inovacija, građenje, likovni scenarij, slobodan izbor tehnike rada, odabir boja, motiva i slično neke od metoda kojima se dobro koristiti kako bi se likovnu kulturu prilagodilo umjetnički darovitom djetetu te ih i sami primjenjuju u svome razredu. Nadalje, učitelji navode da se u svojim razredima koriste multimedijским sredstvima, metodama i tehnikama rada predviđenima za rad u višim razredima, dodatnom literaturom te dodatnim zadacima kako bi likovnu kulturu prilagodili umjetnički darovitom djetetu. Također spominju posjete ateljeima, muzejima, izložbama te dodatnu nastavu iz Likovne kulture kao i uključivanje u likovne natječaje.

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Rezultati ovoga istraživanja pokazali su kako učitelji u prosjeku imaju dosta visoko znanje o umjetnički darovitoj djeci što ne znači da daljnje sustavno obrazovanje učitelja nije potrebno. Također to što su učitelji u ovom istraživanju pokazali visoko znanje o umjetnički darovitoj djeci, ne mora značiti da svi učitelji u Hrvatskoj dosta znaju o spomenutoj populaciji djece. Naime, prema podacima Državnog zavoda za statistiku u Republici Hrvatskoj je na početku školske godine 2016./2017. bilo ukupno 32 155 učitelja.⁴ Ovim istraživanjem ispitana su tek 93 učitelja razredne nastave. Uzme li se ta činjenica u obzir, otvara se prostor za daljnja istraživanja kao i potreba za edukacijom učitelja.

Učitelji imaju ogroman zadatak i odgovornost kada u svom razredu imaju darovito dijete. Taj zadatak nije nimalo lak. Osim što trebaju biti dovoljno kompetentni, puni razumijevanja i strpljivosti prema takvoj djeci, trebaju i dodatno obogatiti program Likovne kulture što nije nimalo lak zadatak budući da je satnica Likovne kulture pala na jedan sat tjedno. Više od polovice ispitanih učitelja (58.1%) smatra kako bi satnica Likovne kulture trebala biti veća od jedan sat tjedno, što je malo ako se u obzir uzme važnost vizualne kulture. S druge strane, 65.6%

³ 10 učitelja koji su popunili upitnik mrežno (*online*) te 24 učitelja koji su popunili upitnik u pisanoj verziji

⁴ Preuzeto sa http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/08-01-02_01_2016.htm

učitelja istaknulo je kako nastoje obogatiti sadržaje Likovne kulture onim učenicima koji se ističu od ostalih.

Nedvojbeno se postavlja pitanje kako i na koje sve načine oni obogaćuju sadržaje Likovne kulture te čine li to uistinu ili su dali poželjne odgovore. Veza između znanja o umjetnički darovitoj djeci i stavova prema prilagodbi Likovne kulture umjetnički darovitima nije statistički značajna. Što je dovelo do ovakvih rezultata, može se samo pretpostaviti. Postoji mogućnost da učitelji zbog čestoga sudjelovanja u raznim istraživanjima više nisu bili zainteresirani i motivirani za iskreno odgovaranje, stoga to čine nezainteresirano te ne obraćaju pozornost na ono što ih se uistinu pita i što se od njih traži te njihovi odgovori ne predstavljaju stvarno stanje. Također, moguće je da je dio učitelja pri ispunjavanju upitnika znanja točne odgovore pronašao na internetu budući da je 1/3 ispitanika riješilo upitnik mrežno. Jednako tako i ostali dio učitelja koji je rješavao upitnik pisanim putem, mogao je provjeriti svoje odgovore budući da su upitnike mogli ponijeti sa sobom, nisu ih rješavali na mjestu. Naposljetku, učitelji su mogli davati društveno poželjne odgovore. Ovaj rad daje uvid u samo malen dio stvarnosti koja pokazuje stanje umjetnički darovite djece te otvara mogućnost daljnega istraživanja umjetnički darovite djece. Praktične implikacije koje proizlaze iz ovoga rada svakako su potreba za povećanjem satnice Likovne kulture u osnovnim školama, potreba daljnje i sustavne edukacije učitelja te sustavna identifikacija umjetnički darovite djece kao i niz metoda za prilagođavanje Likovne kulture umjetnički darovitoj djeci koje su sami učitelji predložili.

LITERATURA

- Bouillet, D., (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga
- Borić, E., Perković Krijan I. (2014). *Teacher's attitudes towards gifted students and differences in attitudes regarding the years of teaching*. Croatian journal of education
- Brešan, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost od prve do desete godine*. Osijek: Profil
- Cvetković Lay, J. (1995). *Ja hoću i mogu više*. Zagreb: Alinea
- Cvetković Lay, J. (2010). *Darovito je, što ću sa sobom?* Zagreb: Alinea
- Cvetković Lay, J, Sekulić Majurec, A. (2008). *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea
- Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga
- Državni zavod za statistiku http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/08-01-02_01_2016.htm
Pristupljeno 18. travnja 2017.
- George, D. (2004). *Obrazovanje darovitih*. Zagreb: Educa
- Grgurić, N., i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa
- Herceg, Rončević, Karlavaris (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa
- Koren, I. (1989). *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine
- Koren, I., Ivezic, Z. (1989). *Pogled na pojavu nadarenosti*. Pula: Društvo za profesionalnu orijentaciju Istre
- Koren, I. (1988). *Nastavnik i nadareni učenici*. Sisak: USIZ za zapošljavanje
- Lapaine, M., Marjanac, T. (1998). *Crtež u znanosti*. Zagreb: Geodetski fakultet
- Ozimec, S. (1996). *Otkriće kreativnosti*. Varaždinske toplice: Tonimir
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika (2012). http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_15.pdf Pristupljeno 18. travnja 2017.
- Roca, J. (1981). *Likovni odgoj u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga
- Tanay, E. R. (1990). *Likovna kultura u nižim razredima osnovne škole, priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga

- Tomljanović, P. (2012). <http://pogledaj.to/drugestvari/zasto-je-nuzno-povecati-broj-sati-likovnog-obrazovanja-u-skolama/> Pristupljeno 18. travnja 2017.
- Vlahović-Štetić, V. (2005). *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja
- Vrgoč, H. (2002). *Poticanje darovite djece i učenika*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor
- Winner, E. (2005). *Darovita djeca, mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje
- Yahnke Walker, S. (2007). *Darovita djeca, vodič za roditelje i odgajatelje: kako razumijeti, podržati i potaknuti vaše darovito dijete*. Zagreb: Verble

Knowledge and Attitudes of Teachers Towards Artistically Gifted Children

Abstract: Artistically gifted children belong to the group of children with special needs. Identifying characteristics of artistically gifted children is of a great importance since they may be incorrectly diagnosed as hyperactive children. The aim of this study was to examine the knowledge and attitudes of teachers towards adapting fine arts to artistically gifted children. The introductory part of the paper lists the definitions of general talent and describes the characteristics of gifted children in general. Furthermore, it describes the artistic creativity and characteristics of artistically gifted children, as well as customizing fine arts lessons to artistically gifted children. The empirical part of this research surveyed 93 element teachers who completed relevant questionnaires. The results of this study show that teachers have a positive attitude towards the adaptation of visual art lessons to artistically gifted children. Also, they had wide knowledge of artistically gifted children. No significant correlation between teachers' attitudes towards the adjustment of fine arts to artistically gifted children and teacher's knowledge of artistically gifted children was found. It was concluded that the majority of teachers considered that the number of fine arts lessons should be higher than it is at the moment, which would enable a more quality teaching of the subject.

Keywords: knowledge, attitude, adjustment, artistically gifted children, fine arts.

Kenntnisse und Haltungen von Lehrern zu künstlerisch begabten Kindern

Zusammenfassung: Künstlerisch begabte Kinder sind Kinder mit besonderen Bedürfnissen. Die Identifizierung von Merkmalen künstlerisch begabter Kinder ist von großer Wichtigkeit, da sie fälschlicherweise als hyperaktive Kinder diagnostiziert werden können. Ziel dieser Studie war es, das Wissen und die Haltung von Lehrern zur Anpassung des Kunstunterrichts an künstlerisch begabte Kinder zu untersuchen. Im einleitenden Teil der Arbeit werden die Definitionen allgemeiner Begabung genannt, sowie Merkmale begabter Kinder beschrieben. Des Weiteren werden die künstlerische Kreativität und die Eigenschaften künstlerisch begabter Kinder angeführt, sowie die Anpassung des Kunstunterrichts an künstlerisch begabte Kinder beschrieben. Für den empirischen Teil dieser Forschung wurden 93 Grundschullehrer anonym per Fragebogen befragt. Die Ergebnisse dieser Studie zeigen, dass die Lehrkräfte eine positive Haltung zur Anpassung des Kunstunterrichts an die Bedürfnisse künstlerisch begabter Kinder einnehmen und ebenso recht umfassende Kenntnisse über künstlerisch begabte Kinder haben. Jedoch konnte zwischen diesen zwei Variablen keine statistisch signifikante Korrelation festgestellt werden. Schließlich findet die Mehrzahl der Lehrkräfte, dass die Anzahl der Stunden des Kunstunterrichts höher sein sollte, als dies gegenwärtig der Fall ist, wodurch ein besserer Unterricht gesichert wäre.

Schlüsselwörter: Wissen, Haltung, Anpassung, künstlerisch begabte Kinder, Kunstunterricht